

Comiat

CONTE DE M. CARME JUNYENT

Hola, em dic Fidelia i tinc setze anys. Estic a punt de deixar la meva llar per sempre i per això us vull explicar la meva història. Pel que sembla, ara començaré una nova vida, això almenys és el que diu el meu pare, però jo més aviat crec que el que estem fent és acabar la nostra vida i començar una vida que ja no és nostra. No m'enteneu, oi? Ja sé que és difícil d'explicar. Deixeu que comenci pel principi.

Vaig néixer en aquest llogarret que ara està pràcticament deshabitat. No és que abans estigués gaire poblat, com a molt devíem ser uns tres-cents. És cert que els avis explicaven que abans érem molts més, potser mil, o potser dos mil. És igual. A mi no em preocupava gaire tot això. Només sabia qui eren els meus amics, la meva família i els forasters que, de tant en tant, s'acostaven a vendre alguna cosa i mai no feien nit amb nosaltres. El pare i la mare eren tot el dia a fora i els meus germans i jo ens quedàvem a casa amb els avis. Ha passat tant de temps que els meus records són borrosos. Recordo que jugava amb els meus germans, el gran, que es diu Ned i té divuit anys, i l'Ishi, que en té quinze. També tinc dues germanes, la Mary, que té nou anys, i la Dolly, que en té quatre.

El que recordo més de tot de quan era petita són els vespres. Al carrer, quan feia bon temps, i a la vora del foc quan feia fred, era l'hora d'explicar històries. I se n'explicaven de tota mena: les històries del nostre poble, de la nostra família, històries d'animals i d'esperits.

Un vespre, quan jo tenia set anys, el pare i la mare ens van dir que aquella nit no explicaríem històries perquè ens havien de dir una cosa molt important. El Ned, l'Ishi i jo havíem d'anar a viure lluny de casa, a una escola de la ciutat. Mentre ens ho explicaven, l'avi no deia res i la iaia no parava de plorar. Jo vaig cridar i plorar i, en veure que no servia de res, em vaig abraçar a la iaia suplicant-li que no permetés que em fessin marxar. Per què? Per què havia d'anar tan lluny de casa? Per què havia de deixar els avis, i el pare i la mare, i la Mary que acabava de néixer? El Ned no deia res. Per què no marxava només ell, que no es queixava? L'Ishi seia a la falda de la mare, espantat, però tampoc no deia res. Ara penso que no entenia res del que estava passant. L'endemà vaig anar a explicar-li-ho tot a l'Àngela i al Tevfik, els meus millors amics, i em van dir que ells també havien d'anar a l'escola de la ciutat. Això em va consolar una mica, almenys estariem tots junts i podríem continuar jugant...

Al cap de pocs dies, va arribar un autocar que venia a buscar-nos. Tots érem allà i tothom plorava. Jo vaig veure la meva última oportunitat quan vaig veure les llàgrimes als ulls de la mare:

—Mare, si no vols que marxi, em quedaré amb tu. No deixis que me'n vagi.

Però la mare només em va contestar amb un sanglot i no em va dir res del que passava realment i que jo no vaig entendre fins al cap de molt temps...

A l'autocar vaig seure amb l'Àngela i el Tevfik. Va ser un viatge molt llarg i ens vam aturar en

altres pobles. A tots ells pujaven altres nois i noies i les famílies es quedaven plorant. Els nois i noies que pujaven parlaven de maneres diferents, i a molts no se'ls entenia de res. Alguns parlaven una mica la llengua de la missió i dels agutzils, la llengua que també jo acabaria aprenent però que aleshores no entenia gens ni mica. Quan vam arribar a la ciutat, una senyora que havia vingut amb nosaltres tota l'estona, va treure la llista i va començar a dir noms. A mesura que els deia, els nens anaven baixant. Va dir el nom del Ned, que també va baixar.

—Ara ens tocarà a nosaltres —vaig pensar.

Però quan havien baixat uns deu nens, la senyora va tancar la porta i l'autocar es va tornar a engegar. El Ned! On anava el Ned? On anàvem nosaltres? Vaig cridar com una boja mentre la senyora intentava subjectar-me a mi i altres nens que també s'havien posat a plorar. L'autocar va començar a marxar i va ser en aquell moment en què per primera vegada vaig veure llàgrimes als ulls del Ned.

L'autocar va seguir el seu recorregut i en tres parades més van anar baixant els nens que eren cridats. Al final, ja en quedàvem molt pocs a l'autocar, però l'Ishi encara era allà. Almenys em quedaria amb ell... En arribar al final del trajecte, tots vam baixar de l'autocar. I, un cop a baix, ens van separar els nens de les nenes. L'Ishi va marxar amb uns quants nens més i jo em vaig quedar allà, sola, entre aquelles nenes desconegudes que ploraven com jo. Em vaig adreçar a la més gran de totes per preguntar-li si sabia on anàvem, però no vaig entendre què em va dir i suposo que ella tampoc no m'havia entès a mi.

En entrar a l'escola, vam veure un munt de nenes al pati que ens miraven; algunes es reien de nosaltres, ens assenyalaven amb el dit. Vaig arribar a entendre alguna paraula de la llengua de la missió, allà tothom la parlava, però era impossible d'enraonar amb ningú. Ens van portar al dormitori, una renglera inacabable de llits en una sala enorme, i després de col·locar les nostres coses vam anar a sopar. Mentre menjàvem, una noia llegia un llibre en veu alta, una altra vegada la llengua de la missió. Jo no deia res, ni plorava, tenia por que es riguessin de mi, com s'havien rigut d'una altra nena que havia arribat amb el mateix autocar que jo i que no parava de plorar...

No va ser fins que vaig ser ben arraulida dins el llit que vaig plorar fins que no em van quedar més llàgrimes; però aleshores, en pensar en el pare i la mare que havien permès que em portessin allà, vaig jurar que no els estimaria mai més. Aquest pensament em va tranquil·litzar i em vaig adormir. Era la primera nit que passava fora de casa. Què devien fer els meus germans? I l'Àngela? I el Tevfik?

De seguida em vaig acostumar a la rutina de l'escola. Vaig començar a aprendre la llengua de la missió i al cap de molt poc temps ja podia parlar-la, després llegir-la i escriure-la. Jo mai no havia llegit, ni escrit, i em vaig adonar que si sabia llegir i escriure podria conèixer històries com les que explicaven els avis i que ara ja no m'explicava ningú. La nova llengua em servia per parlar amb les altres nenes de l'escola i amb les mestres, i el meu poble quedava cada vegada més lluny. Mai no parlava la meua llengua, perquè havia vist que si alguna altra nena ho feia, això de parlar la seva llengua, les altres nenes reien i les mestres la castigaven. No, no, jo només parlava la llengua de la missió. M'estava tornant una de les millors alumnes de l'escola, treia molt bones notes i de casa amb prou feines en sabia res. Sabien escriure el pare i la mare? Mai no hi havia pensat. Era igual, les mestres ens havien dit que, de tant en tant, algú anava al poble a explicar què estàvem fent; a nosaltres però, només ens avisaven si hi havia alguna novetat important.

Les coses van començar a canviar al cap d'uns quants mesos, per dues coses que em van passar. Un dia, la mestra em va donar una carta: era del Ned i estava oberta. El Ned m'explicava que estava aprenent moltes coses a la nova escola i que estava molt content. Però al costat de l'alegria de saber

alguna cosa del meu germà, vaig tenir una sensació tota estranya... Escrivint en aquella llengua, el Ned em semblava un foraster, era com si no fos el meu germà. L'altra cosa va ser pitjor, molt pitjor, i encara ara, quan la recordo, m'omple de rancúnia i ressentiment. Un dia ens van treure a passejar. Això era una gran novetat, perquè mai no sortíem de l'escola, però aquell dia era festa gran i ens van formar totes en una fila per sortir al carrer. També els nens de l'escola de l'Ishi sortien aquell dia i el vaig veure de lluny en una fila entre molts nens. No em vaig poder contenir i vaig sortir de la fila corrents a abraçar-lo. Feia mesos que no el veia i amb l'alegria se'm van escapar totes les paraules que duia dins, les paraules de la meva llengua que feia tant de temps que no parlava. No sé si vam arribar a abraçar-nos; més tard hem recordat tot allò i ell assegura que no... Només sé que algú em va agafar d'una revolada i que tot seguit em van tornar a l'escola. Durant una setmana no em van deixar veure cap nena ni parlar amb ningú, i va ser aleshores quan vaig començar a preguntar-me moltes coses, encara que havia de trigar molt a entendre què passava realment. Va ser aquella setmana que vaig decidir que, fos el que fos, ningú no em prendria la llengua. Des d'aquell moment, cada nit m'explicava històries, recordava totes les cançons que havia après, comptava els números com a casa i buscava un nom en la meva llengua per a les coses que havia après a l'escola.

Quan feia dos anys que érem a l'escola, vam tornar a casa, de vacances. Un altre autocar ens hi va portar. Allà vaig tornar a veure el Ned, l'Ishi, l'Àngela i el Tevfik. I allà vaig entendre una mica més què ens estava passant. En abraçar el Ned i començar-li a parlar, ell em va fer un gest assenyalant la senyora que ens acompanyava aquesta vegada i em va parlar en la llengua de la missió. Jo vaig callar, era tan estrany sentir el Ned parlar d'aquella manera... Amb l'Ishi va ser pitjor, ell gairebé no m'entenia i no era capaç de dir res en la nostra llengua, quatre paraules mal girbades i poca cosa més. L'Àngela i el Tevfik també parlaven la llengua de la missió, però quan el Tevfik em va dir una cosa a l'orella, va parlar en la nostra llengua. Vaig estar tan contenta quan el vaig sentir...

Només arribar, vam veure els avis i els pares que ens esperaven. Jo mantenia el meu jurament de no estimar mai més els meus pares, però quan vaig sentir la mare parlant-me com sempre no vaig poder aturar les llàgrimes i m'hi vaig abraçar molt fort. El pare, en canvi, ja només ens parlava en la llengua de la missió. Fins i tot la Mary, que començava a parlar, barrejava les dues llengües. L'avi i la iaia, però, continuaven parlant com sempre i fins i tot s'enrabiaven quan ens sentien parlar en la llengua estranya.

Aquelles vacances van passar molt ràpidament, però jo les vaig aprofitar per parlar i parlar en la meva llengua: tot el dia era amb els avis, em sentia com menjant un plat per última vegada i volent assaborir-ho tot. També jugava amb l'Àngela i el Tevfik, amb l'Ishi i el Ned, però, tot havia canviat molt. Havien oblidat els noms de moltes coses i tampoc no sabien com es deien en la llengua de la missió. Els nostres jocs ja no eren com els d'abans, era com fer veure que jugàvem, perquè ja no sabíem en quina llengua es jugava. L'Àngela ens va explicar que els primers mesos s'ho havia passat molt malament, a l'escola. Cada vegada que se li escapava una paraula de casa li posaven un llaç vermell, i només se'l podia treure si sentia una altra nena que no parlés en la llengua de la missió. Aleshores li podia posar el llaç. Si no en trobava cap, abans d'anar a dormir havia de rentar plats o escombrar el menjador, o s'havia de quedar una hora a peu dret... Li van posar tantes vegades el llaç que, o bé es quedava castigada cada vespre o bé es quedava sola perquè les nenes a qui ella havia posat el llaç no volien jugar amb ella. Per això no volia parlar la nostra llengua amb nosaltres; ara que havia aconseguit enraonar només en la llengua de la missió no volia haver de passar una altra vegada pel mateix. Jo mateixa, si parlava amb ella en la nostra llengua, em sentia culpable pensant

que potser per això després hauria de tornar a portar el llaç vermell.

La tornada a l'escola va ser molt diferent del primer viatge, perquè ara ja sabíem on anàvem i perquè, sobretot, el lloc d'on marxàvem ja era molt diferent, era com si ja no fóssim d'allà. I, cada vegada que hi tornàvem —després podíem anar a casa un cop cada any—, era com anar a un lloc més desconegut. Però dintre meu, ja sabia molt bé d'on era, i encara que a l'escola parlés sempre en la llengua de la missió, jo només pensava en la meua llengua. La veritat és que esperava que, quan s'acabés l'escola, podria recuperar la meua vida d'abans i que l'escola només seria un malson. Però encara havia de passar una altra cosa, la pitjor cosa que m'havia de passar mai.

Un dia, quan tenia dotze anys, em va cridar la directora de l'escola. Jo pensava que potser havia parlat en somnis i m'havien enxampat, o no sé quantes coses que podia haver fet malament. Era tan estrany, anar al despatx de la directora, que només podia ser un mal presagi. Ni tan sols se'm va acudir que em podia comunicar el naixement de la meua germana. I sí, sí que me'l va comunicar, però també em va dir que la mare havia mort de part i que havia de tornar a casa per a l'enterrament. Ara no vull recordar tot allò, però sí que vull dir que aquell dia es va acabar el meu món definitivament. La mare ja no hi era i a casa tots parlàvem de manera diferent. Els avis la nostra llengua, el pare també, però només amb els avis, perquè amb nosaltres continuava parlant en la llengua de la missió, i jo només podia parlar en la meua llengua amb els avis perquè ningú més no la parlava amb mi. Bé, també la parlava amb la Mary, però la veia tan poc que amb prou feines ens coneixíem. I ara, la Dolly, tan petita. En quina llengua viuria?

Fa dos anys que vaig acabar l'escola i, des que sóc a casa, he intentat reconstruir tot el que havia perdut. La Dolly parla les dues llengües; els altres, però, ja gairebé només parlen en la llengua de la missió. Els avis parlen la llengua de sempre, però són molt grans i es quedaran aquí, i nosaltres marxem. Amb qui podré parlar la meua llengua? Amb la Dolly? Però, ella, la voldrà continuar parlant? I quan aquí només quedi gent que ja no parli la nostra llengua, on anirà la nostra història? Qui recordarà que hi vam ser? Com podré explicar als meus fills d'on vénen, si d'on venim ja no existeix? Em creurà algú mai si els dic que jo he viscut en una altra llengua i que ara aquesta llengua ja no existeix? I el pitjor de tot és que tothom pensarà que, si no la parlem, és perquè no volem.

ALGUNES NOTES A PEU DE PÀGINA

- Des dels anys 50 fins als 80, l'Estat soviètic enviava els nens aleutes a internats.
- Des dels anys 50 fins als 70, l'Estat soviètic enviava els nens alutor a internats.
- Des dels anys 50 fins als 80, tots els nens itelmen van ser internats per l'Estat soviètic.
- Des dels anys 50 fins als 80, tots els nens negidal van ser internats per l'Estat soviètic.
- Des dels anys 50 fins als 80, tots els nens iukaghir van ser internats per l'Estat soviètic. Els udihe van ser recol·locats en pobles artificials, i tots els infants van anar a internats.
- En un informe de 1909 sobre els internats del Canadà, es mostra que entre 1894 i 1908 va morir el 28% dels nens internats en aquest tipus d'escoles.
- "(...) Per aconseguir aquest objectiu, ens hem de fer càrrec dels infants a l'edat de sis anys, és inútil esperar que tinguin 12 o 13 anys. A l' Austràlia occidental la llei ens dona el poder per prendre qualsevol nen a la seva mare a qualsevol edat, al marge que la mare estigui casada legalment o no".
- El govern espanyol va donar ple suport a la política d'establir internats per tal d'aïllar els joves de la Guinea Equatorial de les seves famílies. El mateix Franco va declarar que no concebia l'educació a la colònia, sinó a força d'una separació absoluta de l'ambient familiar.
- Als nens "segrestats" en internats del govern dels EUA —tal com els indis ho veien— se'ls ridiculitzava pels seus noms indis, se'ls despullava dels seus vestits tribals, se'ls negaven els seus costums i se'ls castigava per parlar les llengües natives.

Angela Sidney, darrera parlant de tagish.

Antonio Udina, darrer parlant de dàlmata.

Dolly Pentreath, darrera parlant de còrnic.

Ishi, darrer parlant de yana.

Mary, darrera parlant d'una llengua de Kenya.

Ned Maddrell, darrer parlant de manx.

Fidelia Fielding, darrera parlant de mohicà-poquot.

Tevfik, darrer parlant d'ubikh.

M. CARME JUNYENT I FIGUERAS (Masquefa, 1955) és doctora en Filologia Romànica i professora titular de lingüística general a la Universitat de Barcelona. És autora, entre d'altres, dels llibres: *Les llengües d'Àfrica* (1986), *Les llengües del món* (1989), *Vida i mort de les llengües* (1992) i *Contra la planificació* (1996).